

יום ראשון, 11 ביולי 2021

רחובות הבוכרים בראי הספרות העברית

בן-ציון יהושע, סופר

מולא רפאל מספר הסיפורים בשכונת הבוכרים: צוואת אב ותפוח מעץ הדעת

שכונות ירושלים בתקופה העות'מאנית ובתקופת המנדט הבריטי זכו לאזכורים לא מעטים בספרות העברית. במבוא לשכונות ירושלים כותב ש"י עגנון בספרו 'תמול שלשום' (עמ' 200): "יושבת לה ירושלים כנשר הנושא גוזליו על כנפיו. יש שכונות מיוחדות לאשכנזים ויש שכונות מיוחדות לספרדים. ויש מהן שאשכנזים וספרדים דרים בהן כאחד. יש מהן שיושביהן תימנים או גרוזים או מערבים (מרוקאים) או פרסים, ויש מהן שכמה עדות יושבות בהן כאחד. יש מהן שבעוונותינו יצאו מידי ישראל, ויש שמחמת קטנותן נשתבש שם שקראו להן. ואין לך כל שכונה ושכונה שאין בה בית כנסת, ויש שהעמידו כמה בתי כנסיות ובתי מדרשות ותלמוד תורה וישיבות, וכל שאדם מישראל צריך לגופו". "ולנשמתו... ושוב אין אדם אומר צר לי המקום שאשב בירושלים

שכונת הבוכרים, שנוסדה בין השנים 1890-1914, זכתה לאזכורים לא מעטים בספרות העברית. השכונה ותושביה משכו את תשומת לבם של סופרים ובעלי רשומות והם תוארו לפי ראות עיניו של כל כותב וכותב. בין הכותבים: ש"י עגנון, חיים הזז, יהודה בורלא, חיים וייצמן, המדפיס ומורה-דרך אברהם משה לונץ, יהודה האזרחי, דן בניה-סרי ובן-ציון יהושע. כל סופר תיאר לפי מראה עיניו ולפי השקפת עולמו. יש שתיארו את הבוכרים בהכללה גורפת – כל הנשים יפות וחסודות, כל הגברים עבי כרס וישבן. בדבר אחד מאוחדים כולם – שכונת רחובות (לפי פרשת אותו שבוע, בראשית כו, כב), ובשמה המוכר 'שכונת הבוכרים', הייתה השכונה היפה לא רק בירושלים אלא כנראה בכל ארץ ישראל דאז.

(ספר התקנות של השכונה (תרנ"א-1891)

יופייה של השכונה היה לשם דבר. היא תוכננה על-ידי האדריכל הגרמני קונרד שיק, שכמה מן הבתים היפים בירושלים נזקפים לזכותו. עד אז השכונות נבנו כסמטאות צרות (נחלת שבעה, מאה שערים). התכנון בשכונת הבוכרים היה חדשני. הרחובות נסללו וְשְׁתִי וְעָרְב עם כבישים ומדרכות רחבי-ידיים. כמה מבתיה של השכונה נבנו בסגנון ארמונות רומא ופירנצה מתקופת הרנסנס. אפילו ארמון מפואר ורחב ידיים למשיח צדקנו בנו עשירי הבוכרים

לאורך הרחובות ובחצרות נטעו איקליפטוסים וברושים ועצי נוי, אך גם הרבה עצי פרי: אגס, רימון, שקד, חרוב ועוד. בטבור כל חצר נחצב בור מים, שקיבל את מימיו מהמרזבים שבשולי גגות הרעפים

בשכונה נותרו כיום עצי איקליפטוס בודדים. הטורקים כרתו את מרבית העצים והסיקו בהם את קטרי הרכבת, שקישרו בין ירושלים ליפו אחד העצים הבודדים, בן למעלה ממאה שנה, נמצא בפתחו של בית-כנסת בית מנחם ברחוב יחזקאל 35. סגנון הבנייה שילב סגנון אסייתי מזרחי עם גגות רעפים ומרפסות בסגנון איטלקי, תקרות עץ טורקיות, חלונות בסגנון ניאו-רנסאנסי וניאו-גותי, קשתות ניאו-מאוריות, הרבה מגיני דויד, חלונות זוגיים מקומרים מזרחיים, עם

זכוכית צבעונית במקור, וטכנולוגיית בנייה מקומית. קירות הבתים נבנו בעובי של 50-60 ס"מ. כלפי חוץ הבנייה הייתה באבני גזית ומאחוריהן היו קירות עשויים עפר, סיד ותבן. במרכז השכונה נבנו עשרות בתי-כנסת על-ידי משפחות אמידות, לצדם נבנו תלמודי-תורה וישיבה וחצרות הַקְדָּשׁ, שהציעו מגורים חינם אין כסף לענני העדה הבוכרית [בתי הַקְדָּשׁ לענני העדה הבוכרית, שעליהם נכתב: "לא יימכר ולא ייגאל עד בוא גואל", הפכו בימינו לנכסי נדל"ן ויועדו לאוכלוסייה חרדית אשכנזית], נבנו חנויות, חמאם, שוק עם דוכנים ושוק פתוח לפלחים שהגיעו מכפרי הסביבה הערביים מדי בוקר. לשימוש הוקם חניון לסוסים וחמורים.

"אהבת ציון" לאברהם מאפו דרבנה יהודים לעלות לארץ"

בבתיהם של הבוכרים, הפרסים והאפגנים, עמד תרגום לפרסית-יהודית של "אהבת ציון" מאת אברהם מאפו. התרגום באותיות עבריות, בתרגומו של ר' שמעון חכם, בנו של חכם אליהו מבגדאד, שנמנה על מייסדי שכונת הבוכרים. 'אהבת ציון' היה ספר אהוב ונדפס בכמה מהדורות והיה נפוץ באיראן, בוכרה ואפגניסטן. ר' שמעון תירגם את הספר והוסיף בו גם שירים מפרי רוחו. בהקדמתו הוא כותב: "מי שקרא את הספר-הסיפור הזה פעם אחת, לא יריח ריחו; ומי שיקראהו פעמיים, אך מקצת ריחו יריח; אבל מי שיקראהו מאה פעמים... יקראהו מאה פעמים ואחת". השפעתו של הספר הזה, במיוחד על הבוכרים, הייתה גדולה עד שכמעט בכל משפחה בוכרית היה ילד שנקרא 'אמנון' וילדה שנקראה 'תמר'. אלו הנחילו שמות אלה גם לנכדיהם בדילוג של דור. חשוב מכל, הספר של מאפו השפיע עד כדי כך, שהם ארזו חפציהם ועלו לארץ ישראל, כפי שתוארה בדמיונו של אברהם מאפו.

מימין: המתרגם שמעון חכם (1843-1910); אברהם מאפו (1867-1897).

בנימין גול-שאולוף נולד באפגניסטן ועלה לירושלים בשנת 1894. באותם ימים ירושלים הייתה למרכז דפוס לעולם היהודי. בנימין ואחיו מקימים בירושלים בית הוצאה לאור בלשון הפרסית-יהודית. שבו ראו אור תרגומים מן הלשון העברית וכן פורסמו כתבי-יד שהובאו על-ידי עולי-רגל מפרס, בוכרה ואפגניסטן. עולי הרגל לקחו חזרה למקום מושבם את הספרים המודפסים (בירושלים (נקרולוג עליו ועל פועלו פורסם ב'דאר ה יום' מ-25.11.1929).

ארמונים נשגבים וביצורים משוכללים

אברהם משה לונץ (1854-1918), המדפיס, מורה הדרך העיוור, הסופר והחוקר, תיאר את בניינה של השכונה במילים הבאות:
עוד תגדל שמחתנו בתרס"ה (1905) עלו אלינו עשירי ונכבדי ויקירי עדתנו" ילידי בוכארא אשר גם להם חלק בחברה הזאת... והוסיפו עוד נופך... ונתנו כל אחד אבן פנה היסוד בחלק ארצו הרחבה ובעזרת השם יתנוססו עוד ארמונים נשגבים וביצורים משוכללים ברוב פאר! בשכונת רחובות, השכונה היותר יפה בעירנו, החלו לבנות רחוב חדש, ובינה ובין השכונות אשר סביבותיה נבנו בתים גדולים (השקפה, ד' באייר תרס"ב, שנה 3, גיליון 65, עמ' 3; 'דרכי נועם' – חוברת שהוצאה ע"י תלמוד התורה הבוכארי, תרס"ה, בהקדמה. לונץ (לוח לתרס"ו, עמ' 223).

סעודות מלכים – יונים, ברווזים וכבשים צלויים

היו שמתחו ביקורת על בזבזנותם של הבוכרים, בעוד שירושלים עניים מרודים ותושביה חיים מכספי ה'חלוקה', הבוכרים האמידים אכלו לשובע ושתו לרוויה "כמו אין מחר. הם ערכו סעודות דשנות באירועים משמחים ובאזכרות ("ישיבה זאב לייבוביץ שהוזמן לחגיגה בוכרית, כתב את רשמיו: "כעבור. (Yeshuvo) – זמן מה נוכחנו בעת האכילה המופרזת של הבוכרים. בחתונתו של בן יחיד, מעשירי הבוכרים ונכבדיהם, הסבנו על-יד עשרות בוכרים אל שולחנות ערוכים... קיבלנו סחרחורת למראה האכילה-לשמה של המסובים, שנמשכה בלי הרף כשלוש שעות, בשאון ובהמולה. בתחילה הוגשו כל מיני דגים שונים, אחר כך המשיכו ביונים וברווזים צלויים ואחר כך בכבשים צלויים, כשהם ממולאים באורז. הבשר נישא במוטות על-ידי מספר עוזרים... במשך שבועיים אחרי זה לא היינו מסוגלים לגעת באוכל." (זאב לייבוביץ, בעלייה ובבנייה, (ירושלים תשי"ג, עמ' 75).

ש"י עגנון וארמון המשיח

שבה במיוחד את ליבו של עגנון ארמון המשיח, הנמצא ברחוב עזרא בשכונת הבוכרים. חזית הארמון, שהקימה משפחת חפץ-יהודיף נבנה בסגנון

ניאו-רנסנסטי והוא דומה לחזית מוזיאון קפיטולינה ברומא מהמאה ה-17 והמדרגות דומות למדרגות שבגני פופולי בפירנצה. הארמון נבנה בין השנים 1905-1914. השיש והמרצפות הובאו מאיטליה. גם האדריכל היה איטלקי. וכך כותב עגנון: "מטיילים היינו בשמחות ובימים טובים בשכונת הבוכרים. גדולה ורחבה הייתה מכל שכונות ירושלים וכל בתיה גדולים וטובים היו. גדול שכולם הבית המפואר שנבנה לשם המלך המשיח, שכשיבוא משיח צדקנו יבוא לירושלים תחילה ויבואו האבות והזקנים והנביאים והמלכים והשרים ואנשי כנסת הגדולה להקביל פניו ועמהם צדיקים רבים ונכבדים, והכינו להם (אחינו עולי בוכרה בית גדול וטוב" ('שירה', עמ' 86).

ארמון המשיח!
נבנה בין השנים 1905-1914 ע"י משפחות יהודיות-חפץ

בזמן מלחמת העולם הראשונה שימש הבית מפקדה טורקית. עם הכיבוש הצבאי הבריטי, נערכה בבניין קבלת פנים על-ידי מוסדות היישוב לגנרל אלנבי ולנציב העליון הרברט סמואל. קיבל את פניהם חיים וייצמן. לחיילים היהודים בגדודים העבריים נערך במקום סדר פסח. בתום המלחמה שכן כאן בית היתומים בלומנטל. בשנת 1923 עזב בית היתומים את הבניין ובמקומו נכנס בית ספר לבנות בהנהלתה של אשת החינוך חנה שפיצר. בית הספר הפך למוסד מיתולוגי בירושלים ורבות מילדות העיר למדו בו. שושנה, בתה של גב' שפיצר, הייתה נשואה לדוד רזיאל, מפקד האצ"ל בירושלים, וכך הוא התוודע למקום. בשנות הארבעים, כאשר אף אחד מבני משפחת יהודיוף לא גר כבר בבית, שימש הבניין בשעות הערב והלילה כמרכז פעילות האצ"ל בירושלים, והוכנו בו סליק גדול ודרך מילוט. בהפגזות על השכונה במלחמת העצמאות הבניין שימש מקלט. לימים, השתכנו בארמון שני בתי ספר חרדיים: בית חנה לבנות ובית יעקב לבנים. כל אחד מחדרי הבית המרווחים נחצה וחולק לשתי כיתות

ילדים ממטירים פרחים בשכונת הבוכרים

הרברט סמואל הנציב העליון התפעל מן הארמון ואמר: "רק אצל מלכים ראיתי ארמון שכזה". וייצמן כתב לנָרָה אשתו: "קיבלנו את פניו של אלנבי ברובע הבוכרי היהודי. הוא בא ועמו בני לווייתו. במרכבה הראשונה נסעו אלנבי, מושל ירושלים סטורס ואנוכי; אחרינו באו האחרים. ברחובות הסתדרו שורות של ילדים שהמטירו עלינו פרחים. הסדר היה מופתי וההמון באלפיו התנהג להפליא. לא הייתה כל משטרה ועל הסדר שמרו חברי ה'מכבי'. הוא נתקבל

בשירים עבריים, אחר כך ברכוהו תחת כיפת השמיים שניים מזקני הרבנים ואני בשם ועד הצירים, והגשתי לו ספר תורה קטן. הוא היה נרגש ונפעם עד כדי דמעות ממש והשיב בנאום לבבי ביותר. הייתה זאת הפגנה נהדרת (בירושלים" (חיים וייצמן, איגרות, ח, עמ' 222

'בית הפקידים'

חצר משהיוף – המופך במקורות העבריים כ'בית הפקידים' היא החצר הגדולה ביותר בשכונה, שנבנתה בשנת 1906 על-ידי שמחה משהיוף, נשיא יהודי טורקיסטן. סגנון החצר מזכיר את מנזר סנט מרקו בפירנצה במאה ה-15. בשלהי השלטון הטורקי היה זה בית סוהר לעריקים מהצבא הטורקי. בתום המלחמה התגוררו כאן ראשי היישוב בירושלים וביניהם יצחק בן-צבי עם רעייתו רחל ינאית, משה שרתוק, אלתר דרויינוב, יוסף קלוזנר. לאחר הקמתן של בית הכרם, רחביה ותלפיות מנהיגי היישוב נטשו את השכונה

בית משהיוף – 'בית הפקידים' (נבנה בשנת 1906 בסגנון מנזר סנט מרקו)

'יהודה האזרחי על בית דוידוף: "הבניין נמלך בדעתו

- בית דוידוף, בעל הגג הכפול, נבנה בסגנון בתי-הכנסת בפולין. הוא מן הבתים היפים ביותר בשכונת הבוכרים. הבית נבנה ערב מלחמת העולם ראשונה [1914] על-ידי יוסף דוידוף. בשנות ה-20 של המאה ה-20 שכנה בבניין הגימנסיה העברית עד להעברתה לרחביה. לימים שכן כאן בית הספר המקצועי 'עמל' ובמלחמת העצמאות הלחימו חניכי בית-ספר 'עמל' את לוחות הפלדה על רכבי השיירות לירושלים. יהודי דרום אפריקה שיפצו את הבניין והוא שימש כבית 'הכוזרי' לעבודות יד אתניות. פעילות 'הכוזרי' חדלה והבית הוצע כנדל"ן. כתב עליו הסופר

יהודה האזרחי-בריסקר: (1920–1974) "היה זה בית נאה...אף כי משונה במקצת במראהו: בניין אבן, שכל אחד מחלונותיו ומדלתותיו – מכותר בתבליט הדור... והבניין הוא מעיקרו בן דיוטה אחת, מחופה גג רעפים אדומים; אלא שלפתע כאילו נמלך בדעתו והצמיח מתוך הגג דיוטה נוספת, כעין עליה מרכזית, אף כי מחופה בגג רעפים משלה, גבוה (יותר) (יהודה האזרחי, עיר אבן ושמים, עמ' 115).

עלילות הכלב בלק ב'תמול שלשום' התרחשו בשכונת הבוכרים

אחת הדמויות הבולטות ב'תמול שלשום' של עגנון הוא יצחק קומר ולצדו הכלב בלק – כלב חוצות – שנוצר בשכונת הבוכרים דווקא

וכך כותב עגנון: "פעם אחת עשה יצחק בשכונת רחובות, שנקראת שכונת הבוכרים. בעל בית עשיר מעשירי בוכרא עלה מעירו לירושלים להתפלל לפני ה' במקומות הקדושים ולהשתטח על קברי האבות והאימהות אהובי השם חמודי עליון... ריחמו עליו מן השמים ונתנו בלבו לעשות לו זכירה לפני ה'. ולפי שהקדוש ברוך הוא אוהב עניים נתן בלבו לבנות בית לעניים [בית הקֶּדֶשׁ – חוּלִי ג'ומעת']]. בנה בית אבנים וקבע בו טבלא של שיש, כי הבית לעניים לא ימכר ולא יגאל, עד ביאת הגואל. ולפי שיצחק קומר נתפרסם לאומן מומחה וסממניו אינם נמחקין לעולם, זימן אותו לצבוע את הטבלא בצבעים משובחים ונאים. ולא עמד עמו על המקח, כדי שיעשה את מלאכתו נאה ולא יקמץ בצבעים. נטל יצחק את מכחוליו וקישט את הטבלא בסממניו. את שמו של הנדיב צבע בזהב ואת דברי החרם באדום ואת העניים בשחור, ושאר כל התיבות, תיבה תיבה וצבעה, עד שששה הטבלה בגווניה. וכטוב לבו בצביעה הוא מקנח את המכחולים על עורו של כלב חוצות וכותב עליו 'כלב משוגע'. הכלב רץ בחוצות ירושלים ובמאה שערים אחזה בהלה. התושבים נסים מפני הכלב המשוגע ומסתגרים בביתם. החנויות נשארו פתוחות והחנוונים נסו על נפשם והיללה הולכת מסוף מאה שערים ועד סופה. ואז הכלב המשוגע חוזר לשכונת הבוכרים שכולה סלעים ועליהם: "יושבים זוגות זוגות של בחורים ובתולות, כדרך שיושבים שם בלילי קיץ ואמרו זה לזה דברים שאפילו אדם הראשון לא אמרם לחוה בגן עדן... שמעו הנאהבים והנעימים, ושבועתם שאפילו המוות לא יפריד ביניהם נשתכחה. אצבעות של בחור שהיו קלועות באצבעותיה של בחורה נשתמטו, ואף הם נשתמטו וברחו, שכבר נשמעה (שמועה שכלב שוטה מהלך בעיר) (תמול שלשום עמ' 274).

לוח הקדש על בית צופיוף ברחוב שלמה מוסיוף. לוחות דומים מצויים על בתים רבים בשכונה והם מסתדרים היטב עם סיפורו של עגנון. (ראו: דוד קרויאנקר, אדריכלות בירושלים – תקופות וסגנונות, ירושלים 1983, עמ' 270).

הקדש יוצא דופן נמצא בבניין פינתי ובו 21 חדרים ובית כנסת. לאורך החזית החיצונית מצד רחוב אדוניהו הכהן ורחוב פישל, קבועים 18 חלונות ובתחתית מסגרת האבן שלהם בקומה העליונה כתובת הקדשה: אני עבד ה' יתברך שמו/ הקדשתי כל הבתים/ וזה הבית הישיבה שלי/ אני עבד ה' יתברך שמו/ הקדשתי כל הבתים/ וזה הבית הישיבה שלי/חאג'י יחזקאל בן יעקב הלוי היו/ התנהגות (השימוש) אלו ההקדשות שעשיתי/ נתתי לאבי ולבני ביתי /שיתנהגו כפי הצורך העת והזמן./ רק לא ימכר ולא יגאל ולא יתמשכן לעולם./ רק יקרא על (שמי בנין יחזקאל/ עד יבוא גואל צדק בבוא הזמן).(קרויאנקר, עמ' 256

"בנות בוכרה בעיני עגנון: 'חטיבות של ברכה

בספרו 'שירה' מונה ש"י עגנון את מידת יופיין של בנות ישראל מעדות שונות. ילדות תימן דומות היו לילדות וכבר היו אימהות. אתמול יונקות שדיים והיום חולצות שד. נערות מארצה של אסתר המלכה, הלא היא פרס, עיניהן מתוקות כצימוקים שמעמידים מהם יין לארבע כוסות ושערן רך כשער של ציפור רננות. מרוב שמלות שעליהן לא נראו איברייהן ואיך נראו בנות בוכרה בעיני עגנון?: "פניהן מלאות היו ובגדיהן שלל צבעים רקמה, שהיו מפארים את רחובות הבוכרים. עגולות עגולות היו, כחטיבות של ברכה היו. מטיילים היינו ברחובות השכונה ועינינו נשואות היו לבתים הסגורים לדלתות הנעולות, עכשיו יצאו הבנות היפות, עכשיו יראו עצמן בחוץ ואנו נראה אותן. וכשיצאו לא עלתה על לבנו שאפשר לבחורים שכמותנו להתקרב אצלן. גדול היה כוחה של צניעות שבאותו הדור, שאפילו בחורים שמילאו כרסם בסיפורי אהבים וכתבו סיפורי אהבים לא נשא לבם אותם להתקרב אצל נערה שלא הוכיח אותה (אלוקים לו לאשה" (שירה, עמ' 87

רק התימנים יצאו טוב מקולמוסו של הזז

חיים הזז ב'היושבת בגנים' הכליל את בני ובנות כל עדה כאילו כולם נולדו בתבנית אחת. הוא מהלל ומשבח את יהודי תימן וממעיט בערכן של עדות אחרות. יהודי תימן: "ניכרים יפה [התימנים] ומסוימים נאה ולעולם אי אתה מחליף אותם באחת ממשפחות ישראל. הללו זריזים הם וחריפים, ממולחים ומפולפלים" וכמובן קטנים וצנומים ברוח אותם ימים. האשכנזים בעלי מחלוקת ובעלי מהומה וכל הארץ בידם והכול בידם...הכורדים בעיניו הם הדיוטות שבישראל ורוחב קומתם כמכתשת של אבן, הפרסים מתונים וזהירים, האורפלים רתחנים ובעלי קטטה, המוגרבים בעלי לחשים ובעלי כשפים והגברים הבוכרים בעלי בשר ובעלי מיסב רחב (ישבנים), ואיבריהם מתעצלים להם, ואין להם בעולמם אלא מצוות קלות ובשר שמן ותענוגות בני אדם". חוץ מן התימנים כל יהודי ירושלים לא יוצאים טוב מקולמוסו של הזז (היושבת בגנים, עמ' 5).

מולא עובדיה מתאהב בלונה ביצירתו של יהודה בורלא

עלילה סיפורית ראשונה על רקע שכונת הבוכרים מביא יהודה בורלא בנובלה 'לונה', מביכורי יצירתו, שנחשבת לפנינה ביצירתו. זהו סיפורו של מולא עובדיה עטליוף, בוכרי עשיר ובעל חצר בשכונת הבוכרים בירושלים, גבר כבד-בשר בן ארבעים המבקש לשאת את הנערה לונה, נכדתה היתומה של בוליסה בלנקה. בורלא הצעיר מתגלה ב'לונה' כיוצר נועז לתקופתו בתיאור הארוטי שלו: "יום יום בצאתו מבית-התפילה נכנס הוא אל הגן. אוכל פת שחרית ושותה במנוחה ובהסבה על הדרגש, וכשהחום מתגבר הוא בא ויושב שעות ארוכות אצל המעון הקטן, ששם לונה מתהלכת. כלפי הבריות יושב הוא כמשגיח בעבודת הגן שתיעשה כראוי, וכלפי עצמו, - מסתכל הוא בלונה, בקומה ובשבתה, בעבודתה ובכל הליכותיה. והרבה יש לו להסתכל ולראות בלונה.

הנה היא יושבת בקרבתו, בד' אמותיו כמעט, כפופת גב על קבוצת כלים שהיא שוטפת וממרקת במים, וזרועותיה החשופות, שצבע עורן לבן-ורדי, מתמלאות ונמתחות מתוכן עד המרפק... והנה בשעה אחרת, פורסת לונה כלי כבסים אחדים על החבל הגבוה, כשהיא לבושה בחולצה האדומה והדקה...[שקופה] והוא משרה את מבטיו על חזה זה המתרום ויורד בשעת מלאכה – כאילו מצפה הוא לנס, לרוח שאינה מצויה, שתבוא ותרים פעם חולצה דקה זו עוד במשהו. וכששוטפת לונה את הרצפה בכפיפת גוף, יקרה שיבהיק וייגלה לרגע

מתחת שמלתה פס לבן-ורדי מירכה – וזרם דם חם עובר אז בגופו של מולא עובדיה, לבו רוטט רגעים אחדים מדפיקות קלות ונוחות המביאות אחריהן מורך ועייפות בכל אבריו... ויש שמתוך עבודה נופלות שתי צמותיה על חזה – הצמות הצהובות הללו הקלועות תמיד באופן רשלני, ודומות אז לשרשרות זהב עבות הנתונות במסגרת על פתח לבה – אז, רואה את עצמו מולא עובדיה כעני עומד "...פתח זה, ולבו וכל קרביו דוחים ודוחפים אותו ממקומו לקום ולשלוח יד ברגע הקריטי יודע בורלא להפעיל את הבלמים המוסריים וגיבוריו אינם מממשים את יצריהם. העלילה מתרחשת בשכונת הבוכרים של ראשית המאה ה-20.

דן בניה-סרי: מנשה יששכרוף משיא את בתו לשמואל מורדוף
 דן בניה-סרי (יליד 1935), שנולד ב'בית ישראל', הסמוכה לשכונת הבוכרים, מביא ביצירתו דמויות ועלילות משכונת הבוכרים. בנובלה 'חתונה בוכרית' האישה הבוכרית מתוארת בכיעורה, שלא כעגנון שהתרשם מיופיין של הבנות הבוכריות. מנשה יששכרוף מבקש להשיא את בתו זילפה לשמואל מורדוף. וכך הוא כותב: "אין לך הלוויה כהלוויה בירושלים, כפי שאין לך חופה כחופה בירושלים. אלא שלא באלה בא הכתוב לספר, אלא בשמואל מורדוף, בחור בוכרי ממוצע קומה, ואף פושר למראה, שזה כשנתיים מתאוה דודו, מנשה יששכרוף, להשיאו לבתו, זלפה. אמנם אותה בתולה לא נודעה בפנים נאות, ואף גופה לא יצא לתלפיות. מין לביבה עיסתית שנאפתה למעלה מן המידה, שאלמלא עינה הימנית, לא היית יודע שגם השמאלית פוזלת. אלא שכל אותן זוטות מפוקפקות שנשתבחה בהן אותה ריבה נתבטלו בעיני הבריות כלא היו שעה שנודע בשערים שאביה, בעל חנות כלי הנחושת שבשכונת הבוכרים, מתעתד להוריש את מחצית חנותו למי שעתיד להיות חתנו. אך שמחה וקוץ בה. אותו חתן, שמואל מורדוף, ככל שנתקנאו בו הבחורים בשכונה, מיאן להיכנס לעסקי דודו. 'יש לה גם אוזניים גדולות', אמר. אולם לא איש כמנשה יששכרוף יניח את בתו לבכות בהרים על בתוליה... החל לוחש בסתר על אוזן גיסו שבתו כבר קצה בבתוליה ומתאוה לאבדם במיטתו של בחור כשר והגון. אמנם לא נקב עדיין בשמו של בעל המיטה, אך מארשת פניו התקיפה של גיסו ידע מורדוף שהפור האכזרי נפל על בנו. שבועות אחדים התהלך אבל וחפוי ראש ולא ידע מה יגיד לבנו. שהרי גם בנו, כשאר הבחורים בשכונה, ידע שאין מכווערת ממנה בתבל כולה. ולא זה בלבד, לאחרונה אף החלה שמועה מבעיתה עוברת בקרב תושבי המקום, שאותה ספק בתולה, בנוסף לשאר המעלות שנשתבחה בהן שלא מן התורה, אף החלה נותרת בשנתה. אמנם לא בשופרות עדיין, ואף-על-פי-כן, איש בשכונה לא השתאה מפני מה הזעיק אביה אותם ימים את הבנאים לחזק בחדר בתו את התקרה. משכך, שוב לא תמהו הבריות

גם מפני מה החלו הבחורים מסתגרים בבתיהם בלילות, ואף אלה ששמו נפשם בכפם לא עשו כן אלא בלוויית השוטרים בלבד.

מה פלא שהחתן המיועד ברח על נפשו מאימת השידוך לגלות מבישה, בבית הכנסת החרדי של פליטי קרקוב. סופו של דבר, שמואל מורדוף נכנע ונושא את בת דודו הכעורה שאינו אוהב. כל דמויות הגברים העומדות במרכז 'חתונה בוכרית' ובנובלות אחרות הן דמויות מובסות.

בן-ציון יהושע – שכונת הבוכרים כמחוז ילדות

עלילות הרומנים של בן-ציון יהושע 'פורצי גדר' ו'שתיקת התרנגול' וקובצי הסיפורים שלו: 'עיר באופק', 'תה אנגלי בירושלים' ומילואים בשדות האורז' מתרחשים בעיקר בשכונת הבוכרים, שבה נולד המחבר. 'פורצי גדר' הוא סיפורו של היהודי העשיר מולא אליהו דניאל העולה מאפגניסטן ערב מחמת העולם הראשונה יחד עם בנו הנחשב לנגוע שדים. בירושלים מאמצת אותו אניטה פון זלצבורג, מוסיקאית המשמשת לו כמורה, כאם וכבת זוג. 'שתיקת התרנגול' הוא סיפורה של משפחה ספרדית המתגוררת בשכונת הבוכרים. המשפחה והבית הם מיקרוקוסמוס של ירושלים על מאבקה והתפלגויותיה בשנות הארבעים של המאה ה-20. הסיפור 'המשיח הרביעי', בקובץ 'עיר באופק', הוא סיפורו של נער בעל חזיונות משיחיים. בסיפור מובא תיאור של ערב שבת בשכונת הבוכרים: "בחלל עמדו ריחות השבת למיניהם – מטבח מטבח וריחותיו, מטבח מטבח ומעדניו. מטבחי התימנים הפיצו את ריחותיהם המגרים והעזים של הזחוג והחילבה. מטבחי הבוכרים הפיצו את ריחותיו הנעימים של האושפילאו – אורז שמנוני, רבוד צמוקים בשר וגזר, מטבחי האשכנזים השיטו לחלל את ריחות הגפילטע פיש והצ'ולנט. במטבחים אחרים קיפצו על מחבתות זירעונים וקליות למיניהם הקרויים בפי העם 'פפיטס' ומנעימים את השבת בקול פיצוח קצוב, המותיר אחריו מרבד של קליפות ופה צורב מחמת המליחות. ילדים נתקלו בחצרות חבורות-חבורות וסביבם זוגות נעליים, כמניין בני הבית, שאותן צחצחו ומירקו לכבוד שבת. צליל מתוק של מכתשי נחושת צלצל והדהד בדנדונים וריחות התבלינים המתנפצים מלאו את חלל האוויר. הריחות נתמזגו בקולות והרטיטו את אוזניו ואת נחיריו גם יחד.

מעבר לרחוב הופיע כמדי ערב שבת מולא מאיר שמש, כרוז השכונה, לבוש קפטן משי לבן ונעליו מבהיקות בשחורן. תקע מולא מאיר בחצוצרת נחושת ממורקת, שהבליטה את זקן התיש שלו, תקע והכריז 'שבת! שבת! שבת!' – לשמע קריאותיו נסגרו החנויות על מנעול ובריה ואינך יודע אם מפחד השבת או מפחד זקנקנו החצוף התקוע בשולי סנטרו... הרהר הנער: עמך ישראל על

עדותיו ושבטיו גרים בסמיכות זה לזה ואף על פי כן הם בבחינת עם לבדד ישכון. אין הם באים בברית הנישואין זה עם זה ואינם אוכלים זה משחיטתו של זה, אין הם מתפללים בנוסחים שווים ואף ביום מותם אין הם חפצים להיקבר זה בצדו של זה. כחיים וכמתים איש על דגלו ועל שבטו. ואולם ריחות השבת הנודפים ממטבחי עמך ישראל נישאים ועולים למרומים, מתמזגים זה בזה, מסירים מחיצות, מתלכדים ומוליכים את עם ישראל כגוי אחד לקראת שבת מלכתא... אבות ובנים צעדו בגאון לבית הכנסת ובידיהם ענפי בשמים, שהדיפו בושמם למרחוק. ירושלים של מטה לבשה נשמה יתירה, הכניפה, ונישאה מעלה (מעלה" (בן-ציון יהושע, 'עיר באופק', ירושלים תשל"ב, עמ' 68).